

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOG'LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI

TOSHKENT PEDIATRIYA TIBBIYOT INSTITUTI

“TASDIQLAYMAN”

**Toshkent pediatriya tibbiyot
instituti rektori B.T.Daminov**

2022 yil «31» «08»

**HARBIY- DALA XIRURGIYASI
MODULNING O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi: 900000 – Sog'liqni saqlash va ijtimoiy ta'minot

Ta'lim sohasi: 910000 – Sog'liqni saqlash

Ta'lim yo'nalishlari: 60910300 – Davolash ishi

Toshkent - 2022

Modul kodi	O'quv yili	Semestr	Kreditlar
XDX	2022-2023	V	1,5
Modul turi	Ta'lim tili	Haftadagi dars soatlari	
majburiy	O'zbek/rus	2\2	

Modul nomi	Kreditlar	Auditoriya mashulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
HDX	V-sem 1,5	36 (6\30)	18	54
Jami	1,5	36 (6\30)	18	54

1.Modul mazmuni

Modulni o'qitishdan maksad – “Harbiy dala xirurgiyasi” fanini o'qitish va o'rganishdan maqsad talabalarni shakllantirish va zamonaviy jangovar jarrohlik jarohatlarining paydo bo'lishi, kechishi, diagnostikasi va davolash xususiyatlari, jarrohlik yordam ko'rsatish tartibi, kuchlari va vositalari to'g'risida ilmiy bilimlarni egallashdan iborat.

Modulning vazifasi – talabalarga “Harbiy dala xirurgiyasi” fanini jangovar jarrohlik jarohatlarining etiologiyasi, patogenezi, tasnifi, klinik ko'rinishi, diagnostikasi va differentsial diagnostikasini, tibbiy triaj asoslari va tibbiy evakuatsiya bosqichlarida jarrohlik yordam ko'rsatish tartibini o'rgatish.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Modul tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Harbiy dala xirurgiyasi: mavzusi, vazifalari. Urush davrida va favqulodda vaziyatlarda jarrohlik yordamini ko'rsatishni tashkil etish asoslari. Tibbiy triaj.

2-mavzu. O'q jarohati. Morfologiya. Yara ballistikasi. Zamonaviy o'q-dorilarning zararli ta'sirining xususiyatlari. Mina portlovchi yaralar. Yaralarni jarrohlik yo'li bilan davolash.

3-mavzu. O'q otish jarohatlarining yuqumli asoratlari. anaerob infektsiya. Qoqshol. Davolash. Oldini olish.

4-mavzu. Qon ketishi. Qon yo'qotish. gemorragik shok. Qon quyish.

5-mavzu. Jarohat. Travmatik shok. Uzoq siqilish sindromi.

6-mavzu. Zamonaviy halokat vositalari va ularning zarar etkazuvchi omillari. Yadro, kimyoviy, bakteriologik qurollar. Asosiy xususiyatlar. Radiatsiya kasalligi. Birlashtirilgan yaralar. Shaxsiy himoya vositalari. tibbiy yordam ko'rsatish xususiyatlari va tibbiy evakuatsiya bosqichlarida saralash.

III. Moduldagi amaliy mashg'ulotlar mavzulari, tashkil etish bo'yicha umumiy ko'rsatma va tavsiyalar:

Amaliy mashg'ulotlarning mavzular ro'yxati:

1-mavzu: Harbiy dala jarrohligi. Mavzu. Vazifalar. Maqsad. Harbiy tibbiyot doktrinasi. Tibbiy yordamning bosqichlari. Tibbiy yordam turlari. Tibbiy triaj. Favqulodda vaziyatlarda yaradorlar va jarohatlanganlarga tibbiy yordam ko'rsatish va saralash xususiyatlari.

2-mavzu: Zamonaviy jangovar jarrohlik travma. O'q jarohatlari. Tasniflash. Morfologiya. Yara ballistikasi. Yaralarni jarrohlik yo'li bilan davolash turlari. Bajarish texnikasi va asosiy bosqichlari. Mina portlovchi jarohatlar va yaralar.

3-mavzu: Yara infektsiyasi. Yuqumli asoratlarning tasnifi. Toksik-rezorbtiv isitma va yara sepsisi. Anaerob va chirishga qarshi infektsiya. Jarrohlik infektsiyasini davolashning umumiy tamoyillari. Qoqshol.

4-mavzu: Qon ketishi. Tasniflash. Qon ketishini to'xtatish usullari. Qon yo'qotish. Ta'rif. Qon yo'qotish hajmini aniqlash usullari. gemorragik shok. Tasniflash. Klinika. Davolashning asosiy tamoyillari.

5-mavzu: Qon quyish. Ko'rsatkichlar. Qo'llash mumkin bo'lmagan holatlar. Murakkabliklar. Asoratlarni davolash tamoyillari.

6-mavzu: Jarohat. travmatik omillar. Jarohatlar va jarohatlar turlari. Travmatik shok. Etiologiya. Patogenez. Klinika. Diagnostika. Davolash tamoyillari. Uzoq siqilish sindromi. Kardiopulmoner reanimatsiya.

7-mavzu: Bosh suyagining jangovar shikastlanishi. Tasniflash. klinik rasm. Diagnostika. Evakuatsiya bosqichlarida tibbiy yordam. Glazgo shkalasi.

8-mavzu: Orqa miyaning jangovar shikastlanishi. Tasniflash. klinik rasm. Diagnostika. Evakuatsiya bosqichlarida tibbiy yordam.

9-mavzu: Ko'krak qafasining jangovar shikastlanishi. Gemotoraks. Pnevmotoraks. paradoksaf nafas olish. Qovurg'alarining "suzuvchi" yoriqlari. Yurak shikastlanishi. Yurak yaralari. klinik rasm. Toraks-qorin yaralari. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida tibbiy yordam ko'rsatish.

10-mavzu: Qorin bo'shlig'i organlarining jangovar shikastlanishi. Bo'shliq organlarning shikastlanishi. Klinika. diagnostika. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash. Laparostomiya. Qorin-ko'krak qafasining shikastlanishi. Parenximal organlarning shikastlanishi. Klinika. Diagnostika. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash. Qorin-ko'krak qafasining shikastlanishi.

11-mavzu: Genitouriya tizimi organlarining shikastlanishi. Klinika. Diagnostika. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash.

12-mavzu: Suyaklarga o'q uzilgan jarohatlar. Portlovchi shikastlanish. Bo'g'imlarning o'q otish jarohatlari. Tos suyagi shikastlanishi. Retroperitoneal gematoma. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash.

13-mavzu: Termal shikastlanish. Kuyish. Tasniflash. Klinika. Diagnostika. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash. Kuyish kasalligi. Davrlar. Davolash tamoyillari.

14-mavzu: Sovuq jarohat. Tasniflash. Klinika. Diagnostika. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash.

15-mavzu: Zamonaviy halokat vositalari va ularning zarar etkazuvchi omillari. Yadro, kimyoviy, bakteriologik qurollar. Asosiy xususiyatlar. Radiatsiya kasalligi.

Birlashtirilgan yaralar. Shaxsiy himoya vositalari. tibbiy yordam ko'rsatish xususiyatlari va tibbiy evakuatsiya bosqichlarida saralash.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar
(Seminar mashg'ulotlari), (Kurs ishi), (Mustaqil ta'lim) o'quv rejada ko'rsatilgan turi(nomi) bo'yicha yoziladi)

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Favqulodda vaziyatlarda yaradorlar va jarohatlanganlarga tibbiy yordam ko'rsatish va saralash xususiyatlari.
2. O'q jarohatlari. Tasniflash. Morfologiya. Yara ballistikasi. Yaralarni jarrohlik yo'li bilan davolash turlari. Bajarish texnikasi va asosiy bosqichlari. Mina portlovchi jarohatlar va yaralar.
3. Anaerob va chirishga qarshi infeksiya. Jarrohlik infeksiyasini davolashning umumiy tamoyillari.
4. Qon ketishini to'xtatish usullari. Qon yo'qotish. Ta'rif. Qon yo'qotish hajmini aniqlash usullari. Davolashning asosiy tamoyillari.
5. Qo'llash mumkin bo'lmagan holatlar. Murakkabliklar. Asoratlarni davolash tamoyillari.
6. Travmatik shok. Etiologiya. Patogenez. Klinika. Diagnostika. Davolash tamoyillari. Uzoq siqilish sindromi. Kardiopulmoner reanimatsiya.
7. Evakuatsiya bosqichlarida tibbiy yordam. Glazgo shkalasi.
8. Orqa miyaning jangovar shikastlanishi. Evakuatsiya bosqichlarida tibbiy yordam.
9. Qovurg'alarning "suzuvchi" yoriqlari. Yurak shikastlanishi. Yurak yaralari. klinik rasm. Toraks-qorin yaralari. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida tibbiy yordam ko'rsatish.
10. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash. Laparostomiya. Qorin-ko'krak qafasining shikastlanishi. Parenximal organlarning shikastlanishi. Klinika. Diagnostika. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash. Qorin-ko'krak qafasining shikastlanishi.
11. Genitouriya tizimi organlarining shikastlanishi. Klinika. Diagnostika. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash.
12. Suyaklarga o'q uzilgan jarohatlar. Portlovchi shikastlanish. Bo'g'imlarning o'q otish jarohatlari. Tos suyagi shikastlanishi. Retroperitoneal gematoma. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash.
13. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash. Kuyish kasalligi. Davrlar. Davolash tamoyillari.

14. Sovuq jarohat. Tasniflash. Klinika. Diagnostika. Tibbiy evakuatsiya bosqichlarida davolash.
15. Zamonaviy halokat vositalari va ularning zarar etkazuvchi omillari. Yadro, kimyoviy, bakteriologik qurollar.
16. Asosiy xususiyatlar. Radiatsiya kasalligi. Birlashtirilgan yaralar.
17. Shaxsiy himoya vositalari, tibbiy yordam ko'rsatish xususiyatlari va tibbiy evakuatsiya bosqichlarida saralash.

Amaliy mashg'ulotlar multimediya qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada bir akademik guruhga bir professor-o'qituvchi tomonidan o'tkazilishi zarur. Mashg'ulotlar faol va interaktiv usullar yordamida o'tilishi, mos ravishda munosib pedagogik va axborot texnologiyalar qo'llanilishi maqsadga muvofiq.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

1. Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etilgan mavzular:
2. Harbiy dala xirurgiyasining fan sifatida shakllanish tarixi.
3. Yirik jarrohlik maktablari va ularning vakillari.
4. O'zbekiston harbiy jarrohlik bilim yurti. Vakillar.
5. Aseptik, antiseptik. BCH, OMO, OMB, HSVni tashkil etish, tuzilishi, faoliyatining asosiy tamoyillari.
6. Politravma. Kontseptsiya. Diagnostika va davolashning asosiy tamoyillari.
7. Travmatik kasallik. Ta'rif. davrlar. klinik rasm. Diagnostika. Davolash.
8. Transportni immobilizatsiya qilish. Shinalar.
9. Bo'yin, umurtqa pog'onasi, tos suyagi shikastlanishlarida transport immobilizatsiyasining xususiyatlari.
10. Oyoq-qo'llarning amputatsiyasi va eksartikulyatsiyasi. Asosiy turlari. Amalga oshirish texnikasi.
11. Cho'kish. Turlari. Birinchi yordam.
12. "Tranch oyoq". Klinika. Diagnostika. Davolash.
13. Kuydirgi. klinik rasm. Diagnostika. Davolash. Lezyondagi harakatlar.
14. Uglrod oksidi bilan zaharlanish. Klinika. Diagnostika. Davolash.
15. Ommaviy qirg'in qurollarini qo'llash sharoitida shaxsiy himoya vositalari. Turlari. Foydalanish shartlari.
16. Antidot terapiyasi. Ko'rsatkichlar. asosiy vakillari. O'tkazish qoidalari.

V.Ta'lim natijalari/ Kasbiy kompetensiyalar

Talaba:

tinch va urush davridagi favqulodda vaziyatlarda yaradorlarni bosqichma-bosqich davolash sharoitida jarrohlik yordamini tashkil etishning asosiy tamoyillari; o'q jarohati paydo bo'lish sabablari va mexanizmlari, uni tashxislash va davolash xususiyatlari;

zamonaviy o'q otish jarohatlari, yopiq, qo'shma va ko'p jarohatlar, qo'shma jarohatlar paydo bo'lishi, kechishi va diagnostikasi xususiyatlari;

klinik belgilari, diagnostika usullari, yara infeksiyasining oldini olish va davolash, travmatik va kuyish shoklari, uzoq muddatli siqilish sindromi, turli lokalizatsiya yaralari va boshqalar.

“Harbiy dala xirurgiyasi” o'quv fanini o'qitish va muvaffaqiyatli o'rganish talabani quyidagi o'quv fanlari bo'limlari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalari asosida amalga oshiriladi:

Inson anatomiyasi. Organlar va tizimlar anatomiyasi (qon ta'minoti, innervatsiya).

Biologik kimyo. Umumiy va biokimyoviy qon testlari, normal va patologik sharoitlarda siydik tahlili.

Radiatsiya diagnostikasi va radiatsiya terapiyasi. Bosh suyagi, ko'krak qafasi, qorin va tayanch-harakat a'zolarining travmatik shikastlanishlarining rentgen semiotikasi.

Nevrologiya va neyroxirurgiya. Bosh miya va orqa miya yopiq jarohatlarini tashxislash va davolash.

Umumiy jarrohlik. Desmurgiya, transport immobilizatsiyasi, qon ketish va qon yo'qotish, qon va qon o'rnini bosuvchi moddalarni quyish, yaralar, jarrohlik infeksiyasi. Anamnezning jarrohlik holatini yozish xususiyatlari.

Patologik fiziologiya. Travmatik va gemorragik shok.

Topografik anatomiya va operativ jarrohlik. Bosh suyagi, ko'krak qafasi, qorin bo'shlig'i topografiyasi, ekstremitalarning tomirlari va nervlarining teriga proektsiyasi.

Farmakologiya. Jarrohlik kasalliklarini davolashda qo'llaniladigan dorilar, ratsional farmakoterapiya tamoyillari.

“Harbiy dala xirurgiyasi” fanini o'rganish natijasida jangovar jarrohlik jarohatlarining etiologiyasi, patogenezi, tasnifi, klinik ko'rinishi, diagnostikasi va differentsial diagnostikasini, tibbiy triaj asoslari va tibbiy evakuatsiya bosqichlarida jarrohlik yordam ko'rsatish tartibini;

imkoniyatiga ega bo'lish:

jangovar jarrohlik jarohati holatlarida tibbiy triajni amalga oshirish;

barcha lokalizatsiyadagi jangovar jarrohlik jarohatlarida birinchi, tibbiygacha va birinchi tibbiy yordam ko'rsatish;

ega bo'lish

tibbiy evakuatsiya bosqichlarida jangovar jarrohlik jarohatlarida diagnostika va birinchi, tibbiygacha va birinchi tibbiy yordam ko'rsatish usullari.

Modul davomida egallanadigan amaliy ko'nikmalar ro'yxati:

1. Yarador yoki jarohatlangan shaxsning dastlabki tibbiy ma'lumotnomasini to'ldirish (100-shakl).
2. Plevra bo'shlig'ini punktsiya qilish (ko'rsatmalar, jihozlar, bajarish texnikasi, punksiyajoyi).
3. Ko'krak qafasini germetiklovchi bog'ich (ko'rsatmalar, jihozlar, bajarish texnikasi).
4. Plevra bo'shlig'idan faol va passiv aspiratsiya (ko'rsatmalar, jihozlar, bajarish texnikasi).
5. Plevra bo'shlig'ining torakotsentez va drenajlanishi (ko'rsatmalar, jihozlar, bajarish texnikasi, standart nuqtalar).
6. Qovurg'alarining sinishlarida og'riqsizlantirish (turli usullarga ko'rsatmalar, jihozlar, bajarish texnikasi).
7. Ruvelua-Greguar, Petrov, Effendiyev sinamallari (ko'rsatmalar, bajarish texnikasi, natijalarni sharhlash).
8. Ko'krak qafasiga maxkamlovchi bog'ich (ko'rsatmalar, uskunalar, bajarish texnikasi).
9. Kuyishning chuqurligini aniqlashning asosiy yo'nalishli belgilari.
10. Tos ichki blokadasini (ko'rsatmalar, jihozlar, bajarish texnikasi, ta'sir qilish mexanizmi).

Dala xirurgiyasi - o'z ichida tibbiy evakuatsiya davrida jangovar jaroxatlar patologiyasi, ularning klinik kechishi, tashxislash va davolash usullarini xamda yarador va jaroxatlanganlarga xirurgik yordam ko'rsatish xaqidagi ilmiy tizimlashtirilgan bilimlarni saqlaydigan fanidir.

Fanni urganishdan maqsad "Xarbiy-dala xirurgiyasi" fanini o'qitish va o'rganishdan maqsad talabalarnin gbilimlarini shakllantirish va zamonaviy jangovor jarrohlik jarohatlarining paydo bo'lishi, kechishi, tashxisi va davolashning xususiyatlari, tinchlik va tibbiy evakuatsiya davrida jarrohlik yordamini ko'rsatish tartibi, kuchlari va vositalari to'g'risida ilmiy bilimlarga ega bo'lishdir.

Modul davomida egallanadigan kompetensiyalar (nomi, kodi) ro'yxati:

1. UK 1¹ . Abstrakt fikr yuritish, xodisalarni tahlil va sintez qilish qobiliyatiga ega bo'lish;

¹ УК- умумий компетенция

2. UK 2. Organizmning tuzilishi, a'zo va to'qimalarning tarkib topishi va o'zaro joylashuvi to'g'risidagi bilimlarning asoslaridan foydalanish qobiliyati;
3. UK 3. Odam a'zolar tizimida yosh davrlariga xos tuzilishga doir o'zgarishlar to'g'ri taxlil qilish;
4. UK 4. O'z-o'zini rivojlantirishga, anglashga, o'qishga, ijodiy salohiyatdan foydalanishga tayyorlik;
5. UK 5. Odam organizmida a'zolarining topografik mutannosibligi xususida fikr yuritish;
6. UKK². Kasbiy faoliyatning standart vazifalarini axborot, bibliografik manbalar, biotibbiyot terminologiyasi, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va axborot xavfsizligining asosiy talablarini hisobga olgan holda hal qilishga tayyorlik;
7. UKK 2. Professional faoliyatdagi muammolarni hal qilish uchun og'zaki va yozma ravishda rus va xorijiy tillarda muloqot qilishga tayyorlik;

VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- amaliy mashg'ulotlar;
- interfaol keys-stadilar;
- kichik guruhlarda ishlash;
- taqdimotlar qilish;
- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar; vaziyatli masalalar;
- mulyaj va fantomlarda ishlash;
- ma'lumotlarini o'rganish;
- 3DPirogov stolida ishlash.

VII. Kreditlarni olish uchun talabalar:

Harbiy dala xirurgiyasi moduli bo'yicha nazorat turlari va baholash mezonlari haqidagi ma'lumot modul bo'yicha birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi.

Talabalarining modul bo'yicha o'zlashtirish darajasining Davlat ta'lim standartlariga muvofiqligini ta'minlash uchun quyidagi nazorat turlari o'tkaziladi:

- joriy nazorat (JN);
- oraliq nazorat(ON)
- yakuniy nazorat (YaN).

Asosiy adabiyotlar

- Гуманенко Е.К. Военно-полевая хирургия. М.2008.817 стр.
- KarievV., AlimovR., SaidovA.T.HarbiydalajarrohligiT.2007. 208 b.

² UKK- умумий касбий компетенция

- KarimovSh.I. Hirurgikkasalliklar . T. 2011. 488 b.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Атлас огнестрельных ранений/Под ред. К.М. Лисицына.-М.,1986. С.4-8.
2. Военно-полевая хирургия: учебное пособие / под ред. С.А. Жидкова, С.Н. Шнитко. – Мн.: БГМУ, 2001. – 308 с.
3. Лечение боевой хирургической травмы на этапах медицинской эвакуации: практикум / В.Н. Гречко [и др.]. – Н. Новгород: НГМА, 2008. – 144 с.
4. Мусалатов Х.А. Хирургия катастроф. Учебник. - М.: Медицина, 1998. - 592 с.

Axborot manbaalari

5. <http://natlib.uz>
6. <http://unforum.uz>
7. www.mediasphera.aha.ru/surgery/surg-mn.htm
8. <http://pubmed.com>
9. <http://emedicine.com>
10. <http://medscape.com>
11. <http://elibrary.ru>
12. <http://uptodate.com>
13. <http://ecicm.org>
14. <http://cochrein.com>
15. <http://bradybooks.com>
16. <http://mediasphera.ru>
17. <http://evbmed.fbm.msu.ru/>
18. www.consilium-medicum.com
19. www.laparoscopy.ru
20. www.ehpb.com
21. www.medmore.ru
22. www.gastroportal.ru
23. www.medilexicom.com
24. www.encicloperdia.com
25. www.omoc.su
26. <http://www.rmj.net>

Toshkent pediatriya instituti tomonidan ishlab chiqilgan va tasdiqlangan.

Fan/Modulning o'quv dasturi Toshkent pediatriya tibbiyot instituti *31.08.2022*
314 -sonli buyrug'i (buyruqning 3 -ilovasi) bilan tasdiqlangan.

O'quv-uslubiy bo'lim boshlig'i

N.X.Isahanova

Fan/Modul uchun ma'sullar:

Dadaev Sh.A. - ToshPTI Xirurgik kasalliklar kafedrası mudiri, professor., t.f.d.

Melnik I.V. - ToshPTI Xirurgik kasalliklar kafedrası assitenti, t.f.n.

Taqrizchilar:

Ichki taqrizchi:

T.A. Asqarov – ToshPTI Umumiy xirurgiya va Klinik anatomiya kafedrası mudiri, professori, tibbiyot fanlari doktori.

Tashqi taqrizchi:

E.S. Djumabaev - AnDavMi Fakultet va gospital xirurgiya fedrası mudiri professori, tibbiyot fanlari doktori.